

Asia: VN/894/2022

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi työsopimuslain 1 luvun 1 §:n muuttamisesta

Yleiset huomiot

Yleiset huomionne esityksestä.

Harmaan talouden selvitysyksikkö lausuu HE työsopimuslain muuttamisesta harmaan talouden näkökulmasta. Harmaalla taloudella tarkoitetaan organisaation toimintaa, josta aiheutuvia lakisääteisiä velvoitteita laiminlyödään verojen, lakisääteisten eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksujen taikka tullin perimien maksujen suorittamisen välttämiseksi tai perusteettoman palautuksen saamiseksi (Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä 2 §).

Harmaan talouden selvitysyksikkö kannattaa työsopimuslain muuttamista. Lain soveltamisalasäännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökseen lisättäisiin kokonaisharkinnan tekemistä koskeva vaatimus tilanteissa, joissa laissa säädettyjen työsuhteen tunnusmerkkien arvioimisen jälkeen työntekoa koskevan oikeussuhteen luonne jää edelleen epäselväksi tai tulkinnanvaraiseksi.

Esityksen yleisperustelut

Huomionne esityksen yleisperusteluista.

Epäselvyydet ja mahdollisuudet kyseenalaistaa työsuhteen status luovat riskin työnantajavelvoitteiden hoitamisen laiminlyömisestä tai välttämisestä. Harmaan talouden riski korostuu tilanteessa, kun aikaisempi työsuhde muutetaan näennäisesti tai jopa vastoin henkilön omaa tahtoa yrittäjyydeksi, jolloin vastuu työnantajan lakisääteisistä velvoitteista siirtyy työntekijästä yksinyrittäjäksi muutetulle henkilölle.

Työtä voidaan teettää muutenkin kuin työsopimukseen perustuen erilaisilla sopimusjärjestelyillä. Näissä tilanteissa työnsuorittaja ei ole oikeutettu perinteiseen työsuhteeseen kuuluvaan työntekijän

ansiosidonnaiseen sosiaaliturvaan, eläke- ja tapaturmavakuutukseen sekä työterveydenhuoltoon. Työnsuorittajalle ei kerry työn suorittamisesta eläkettä eikä samalla muutakaan sosiaaliturvaa, elleivät he vakuuta itseään yrittäjinä.

YEL-vakuutus on pakollinen, kun toimii yrittäjänä yhtäjaksoisesti vähintään neljä kuukautta ja YEL-työtulo on vähintään 8 261,71 euroa vuodessa (vuonna 2022). Työtulo ylittää silloin keskimäärin 689 € kuukaudessa vuoden ajan. Varsinkin pienillä tuloilla on vaarana, että työnsuorittaja ei kerrytä lainkaan eläketurvaa tai muuta sosiaaliturvaansa. YEL-työtulon minimirajan jälkeenkin yrittäjä minimoi liian usein vapaaehtoisesti tai pakon sanelemana (riittämätön työkorvaus) YEL-vakuuttamisensa. Näin toimimalla työnantajamaksuja maksamaton työntekijä saa kyseenalaisen kilpailuedun verrattuna kilpailijaansa, joka maksaa kaikki työntajamaksut työ sopimussuhteisesta työstä. Yhteiskunnan kannalta vaarana on, että moni työnsuorittaja menettää eläketurvansa tai yhteiskunta joutuu tarjoamaan minimieläkkeen täysin ilman omia kertyneitä eläkemaksuja työssäoloajalta. Valtio kustantaa jo nyt sen erotuksen YEL-eläkkeistä, joka syntyy vakuutusmaksurahastojen alijäämästä. Vuonna 2020 katettava alijäämä oli 349,0 miljoonaa euroa ja Eläketurvakeskuksen arvion mukaan summa on edelleen nousussa ([https://www.etk.fi/suomen-elakejarjestelma/rahoitus-ja-sijoitustoiminta/tyoelakkeiden-kustannustenjakoyel-elakkeiden-kustannustenjako/](https://www.etk.fi/suomen-elakejarjestelma/rahoitus-ja-sijoitustoiminta/tyoelakkeiden-kustannustenjakoyel-elakkeiden-kustannustenjakoyel-elakkeiden-kustannustenjakoyel-elakkeiden-kustannustenjako/)).

Esityksen vaikutukset

Huomionne esityksessä arvioituista vaikutuksista.

Työsopimuslain tarkennuksen lisäksi muutakin lainsäädäntöä tulisi kehittää sekä viranomaisten soveltamiskäytäntöjä yhdenmukaistaa työ sopimuksen olemassaolon tulkintaan liittyen.

Tähän liittyen Harmaan talouden selvitysyksikkö esittää seuraavaa lisäystä hallituksen esitykseen: Työsopimuslain perusteella työsuhteen ja yrittäjyyden eroa valvovat viranomaiset olisi hyvä mainita suoraan laissa. Työsuhteen määrittelyssä tulisi päästä yksiselitteiseen määrittelyyn eri viranomaisten kesken. Tämä heikentäisi myös harmaan talouden toimijoiden toimintaedellytyksiä.

Työsopimuslain tunnusmerkistön merkitys korostuu TVK:n, ETK:n, palkkaturvaviranomaisen ja AVI:n työssä. Näiden viranomaisten käsittelemissä asioissa tehdään ratkaisu pääsääntöisesti sen mukaan, onko kyse työ sopimuslain mukaisesta työsuhteesta. Työttömyysturvassa pohdinta lähtee sen sijaan yrittäjyyden tunnusmerkeistä käsin. Jos henkilö on työttömyysturvalla tarkoitettu yrittäjä, tämä status on ensisijainen ja ratkaiseva, vaikka henkilöä olisi esimerkiksi työ sopimuslakia, työaikalakia ja vuosilomalakia tulkittaessa pidettävä työsuhteisena työntekijänä. Osa viranomaisista ei sovelta työ sopimuslain työsuhteen määritelmää sopimussuhteen luonnetta määrittäessään. Esimerkiksi Verohallinto tekee määritelmän verolainsäädännön perusteella. (Viranomaisten selvitys lainsäädännön soveltamiskäytännöistä ja tulkinnoista työsuhteen ja yrittäjyyden rajanvedosta uusissa työnteon muodoissa. (<https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/hankkeet-ja-valvonta/>))

Työsopimuslain 1 luvun 1 §:ään ehdotettava muutos

Huomionne pykälään ehdotettavasta muutoksesta ja sen säännöskohtaisista perusteluista.

Kokonaisharkinta kirjattuna TSL 1 luvun 1 §:ään korostaa kokonaisharkinnan ja tosiasiallisen ympäristön merkitystä arvioitaessa työsuhteen ja yrittäjyyden välistä eroa ja merkitystä yritykselle ja työntekijälle. Tarve arvioida työntekosuhteen oikeudellinen luonne kiistanalaisissa tai epäselvissä tapauksissa kokonaisharkinnalla on kirjattu muun muassa jo voimassa olevan lain esitöihin (HE 157/2000 vp, s. 57). Erilaiset työnteon moninaiset muodot, kuten digitaalisten alustojen välityksellä tapahtuva työskentely, laskutuspalvelujen käyttäminen ja muut itsensä työllistämisen muodot ovat kuitenkin korostaneet tarvetta kokonaisarviointiin työsopimuksen syntymisen kohdalla.

Marttinen Janne
Verohallinto

Kotiranta Mikko
Verohallinto - Harmaan talouden selvitysyksikkö